

יונה פרק א¹⁰⁹¹

(א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה בֶן־אָמֶתַי לֵאמֹר¹⁰⁹²: (ב) קוֹם לֶךְ אֶל־נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקֵרָא עָלֶיהָ כִּי־עֲלֵתָה רַעְתָּם לְפָנַי¹⁰⁹³: (ג) וַיִּקָּם יוֹנָה לְבָרַח תַּרְשִׁישָׁה מִלְּפָנָי יְהוָה¹⁰⁹⁴ וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֲנִיָּה¹⁰⁹⁵ | בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שָׂכָרָה וַיֵּרֶד בָּהָּ¹⁰⁹⁶ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלְּפָנָי יְהוָה: (ד) וַיְהוֶה הַטִּיל רוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הֵימָם¹⁰⁹⁷ וַיְהִי סַעַר־גְּדוֹל בָּיָם וְהָאֲנִיָּה חֲשֹׁבָה לְהִשָּׁבֵר: (ה) וַיִּירָאוּ הַמַּלְחִים וַיִּזְעְקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו¹⁰⁹⁸ וַיִּטְלוּ אֶת־הַכְּלִים אֲשֶׁר בָּאֲנִיָּה אֶל־הֵימָם לְהִקָּל

- מאיר המקרא -

¹⁰⁹¹ עי' ירושלמי סוכה (פ"ה ה"א): א"ר יונה יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה ונכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש ללמדך שאין רוח הקדש שורה אלא על לב שמח מ"ט (מלכים ב' ג טו) והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים.

¹⁰⁹² עי' אוצר מדרשים (אייזנשטיין -יונה עמוד 219 – 220): ויהי דבר ה' אל יונה בן אמיתי לאמר קום לך אל נינוה. יתברך וישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שרחמיו מרובים על כל מעשיו, שבשעה ששגר יונה אל נינוה להתנבאות עליה לא נזדמן לו אלא במדת רחמים כדי להודיע כחו וגבורתו בים, שנאמר ויקם יונה לברוח תרשישה. משל למלך ב"ו שמתה אשתו כשהיא מניקה ובקש אשה מינקת להניק את בנו, מה עשתה מינקתו של מלך הניקה את בנו וברחה, כיון שראה המלך ששכחה והניחה את בנו כתב אגרת לתפשה ולחבש אותה בבית האסורים למקום שיש בו נחשים ועקרבים. לימים עבר המלך על הבור שנחבשה שם והיא צועקת ובוכה למלך מן הבור, נתגלגלו רחמיו של המלך עליה והפקיד לשלוחו להעלותה ולהחזירה, אף יונה כיון שברח מפני הקדוש ברוך הוא הסגיר אותו בים במעי הדגה עד שצעק לפני הקדוש ברוך הוא והוציאו. ולמה ברח יונה? שפעם ראשונה קודם לכן שלחו הקדוש ברוך הוא להשיב את בני ישראל ועמדו דבריו והשיב את גבול ישראל וגו' (מלכים ב' י"ד כ"ה) וכו'.

¹⁰⁹³ עי' ירושלמי סנהדרין (פ"א ה"ה): א"ר יונה יונה בן אמיתי נביא אמת היה את מוצא בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא [יונה א ב] קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני. אמר יונה יודע אני שהגוים קרובים תשובה הן והריני הולך ומתנבא עליהם והם עושין תשובה והקב"ה בא ופורע משונאיהן של ישראל ומה עלי לעשות לברוח.

¹⁰⁹⁴ עי' סנהדרין פט ע"א: הכובש את נבואתו, והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו -מיתתו בידי שמים, שנאמר אנכי אדרש מעמו. וכו' הכובש את נבואתו -כגון יונה בן אמיתי. ועי' מכילתא דרבי ישמעאל (בא מסכתא דפסחא פרשה א): אין השכינה נגלית בחוצה לארץ שנאמר ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה' (יונה א ג) וכי מלפני יי' הוא בורח. והלא כבר נאמר אנה אלך מרוחך וגו'. ועי' תנחומא (שמות יח): והוא באחד ומי ישיבנו על שהוא יחידי בעולמו ראה שאין משיב על דבריו, תדע לך כמה נתקשה יונה שלא לילך בשליחותו, שנאמר ויקם יונה לברוח תרשישה (יונה א) א"ל הקדוש ברוך הוא נראה של מי עומד לא זז עד שהלך, ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר ה'.

¹⁰⁹⁵ עי' פרקי דרבי אליעזר (פ"ט): הרי אני בורח מלפניו שלא נראה כבודו שם, ירד לו יונה אל יפו, ולא מצא מרכב אניה לירד בה, והאניה שירד בה יונה היתה רחוקה מיפו מהלך ב' ימים לנסות את יונה, מה עשה הב"ה הביא עליה סער גדול' והחזירה אל יפו, וראה יונה ושמח לבו, ואמר עכשו אני יודע שדרכי מיושרת לפני, אמ' להם אבוא עמכם באניה, אמרו לו הרי אנו הולכים לאיי ים תרשישה, אמ' להם אבוא עמכם, ודרך כל אניות כשאדם יוצא מהן הוא נותן שכר, ויונה בשמחת לבו הקדים ונתן שכר, שנ' ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'.

¹⁰⁹⁶ עי' אוצר מדרשים (אייזנשטיין -יונה עמוד 219 – 220): ויונה מרוב זריזות לברוח נתן כל שכר האניה והקדימו בשמחת לבו שנאמר ויתן שכרה וירד לבוא עמהם תרשישה. אמר ר' יוחנן שנתן שכרה של הספינה כולה, רבי אומר שכרה של ספינה ארבעים אלפים דינרי דהבא.

¹⁰⁹⁷ עי' ירושלמי ברכות (פ"ט ה"ב): אמר רבי הונא בשלשה מקומות יצא הרוח שלא במשקל וביקש להחריב את העולם כולו. אחת בימי יונה. ואחת בימי אליהו. ואחת בימי איוב. בימי יונה [יונה א ד] וה' הטיל רוח גדולה. עי' מכילתא דרבי ישמעאל (בא -מסכתא דפסחא פרשה א): אמר יונה אלך לי לחוצה לארץ מקום שאין השכינה נגלית שהגוים קרובי תשובה הן שלא לחייב את ישראל אמר לו הקדוש ברוך הוא יש לי שלוחין כיוצא בך שנאמר וי' הטיל רוח גדולה אל הים. עי' תנחומא (ויקרא ח): פרשו מהלך יום אחד ובא עליהם סער גדול בים מימינם ומשמאלם ודרך כל האניות שבאות ושבות בשלום בשתיקות, והאניה שירד בה יונה היתה בצרה גדולה להשבר שנאמר וה' הטיל רוח גדולה אל הים. עי' אוצר מדרשים (אייזנשטיין יונה עמוד 219 – 220): והאניה חשבה להשבר, ולא אניות אחרות שבים, וכל כך למה כדי להודיע כחו וגבורתו של הקדוש ברוך הוא שהוא מושל בשמים ובארץ ובים ואין כל בריה יכולה להסתיר מפניו.

¹⁰⁹⁸ עי' תנחומא (ויקרא ח): רבי חנינא אמר משבעים לשונות היו באניה וכל אחד ואחד אלהיו בידו אמרו האלהים שיענה ויציל אותנו מן הצרה הזאת הוא האלהים, ועמדו וקראו איש בשם אלהיו ולא הועילו, יונה בצרת נפשו נרדם וישן, ובא אליו רב החובל, אמר ליה הרי אנו עומדין בין מות לחיים ואתה נרדם מאי זה עם אתה, אמר להם עברי אנכי, אמרו לו והלא שמענו כי האלהי

מֵעֲלֵיהֶם וַיִּזְנֶה יְרֵד אֶל־יִרְכָתַי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְדָּם: (ו) וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחִבְלִים וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לָּךְ נִרְדָּם קוֹם קְרֵא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוֹלֵי יְתַעֲשֶׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאכְד: (ז) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לָכוּ וּנְפִילָה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשִׁלְמֵי הַרְעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיִּפְלוּ גּוֹרְלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל עַל־יוֹנָה: (ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידֶה־נָא לָנוּ בְּאֲשֶׁר לְמִי־הַרְעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מְלֹאכְתְּךָ וּמֵאֵיִן תִּבְּנֹא מֵה אַרְצֶךָ וְאִי־מִזֶּה עִם אֲתָה: (ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֲבָרֵי אֲנִכִּי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יֵרָא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הַיָּם וְאֶת־הַיַּבֶּשֶׁת: (י) וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יֵרָאָה גְדוּלָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי־יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלְּפָנַי יְהוָה הוּא בֵּרַח כִּי הַגִּיד לָהֶם: (יא) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסַעַר: (יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי וְהַטִּילֵנִי אֶל־הַיָּם וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְּשִׁלְי הַסַּעַר הַגְּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם: (יג) וַיַּחֲתְרוּ הָאֲנָשִׁים לְהַשִּׁיב אֶל־הַיַּבֶּשֶׁת וְלֹא יָכְלוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסַעַר עֲלֵיהֶם: (יד) וַיִּקְרָאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹאכְדָה בְּנַפְשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאֶל־תַּתְּן עֲלֵינוּ דָם נִקִּיא כִּי־אֲתָה יְהוָה בְּאֲשֶׁר תַּפְצֹת עֲשִׂיתָ¹⁰⁹⁹: (טו) וַיִּשְׂאוּ אֶת־יְוִנָה וַיִּטְלְהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֵד הַיָּם מִזְעָפוֹ: (טז) וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יֵרָאָה גְדוּלָּה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זָבַח לַיהוָה וַיִּדְרוּ נְדָרִים¹¹⁰⁰:

יונה פרק ב

(א) וַיִּמַן יְהוָה דָּג גְּדוֹל לְבַלְעַ אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת¹¹⁰¹:
 (ב) וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמַּעֵי הַדָּג: (ג) וַיֹּאמֶר קְרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי

העברים גדול הוא, קרא אל אלהיך אולי יעשה לנו ככל נפלאותיו שעשה לכם בים סוף, אמר להם בשבילי הצרה הזאת באה עליכם כי מלפניו אני בורח כי חשבתני כי אין בים כבודו ועכשיו אני רואה כי בים וביבשה כבודו, אמר להם בשבילי שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים מעליכם, רבי שמעון אומר לא קבלו האנשים מן יונה להפילו לים והפילו גורלות כמו שנאמר (שם) ויפילו גורלות ויפול הגורל על יונה.

¹⁰⁹⁹ עי' תנחומא (ויקרא ח): מה עשו נטלו את יונה ועמדו על ירכתי הספינה ואמרו אלהי עולם ה' אל תתן עלינו דם נקי שאין אנו יודעין מה טיבו של זה האיש והוא אומר בפיו בשבילי הצרה הזאת באה עליכם, הטילו אותו עד ארכובותיו ועמד הים מזעפו, לקחו אותו אצלן והיה סוער עליהם, הטילו אותו עד טיבורו ועמד הים מזעפו, לקחו אותו אצלן והיה סוער עליהם, הטילו אותו כלו מיד שתק הים מזעפו שנאמר (שם) וישאו את יונה ויטילוהו וגו'.

¹¹⁰⁰ עי' תנחומא (ויקרא ח): ויראו המלחים את כל הנסים והאותות והנפלאות הגדולים שעשה הקדוש ברוך הוא עם יונה ועמדו והשליכו איש אלהיו שנא' משמרים הבלי שוא חסדם יעזובו, וחזרו ליפו ועלו לירושלים ומלו את בשר ערלתם שנא' (שם ה) וייראו האנשים יראה גדולה את ה' ויזבחו זבח לה' וידרו נדרים, וכי זבחו זבח אלא ברית מילה שהוא כדם זבח, ונדרו כל איש מהם להביא את בניו ואת כל אשר לו לאלהי יונה ונדרו ושלמו, ועליהם הוא אומר את הגרים גרי הצדק.

¹¹⁰¹ עי' תנחומא (ויקרא ח): וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות ונכנס יונה לתוך פיו כאדם שהוא נכנס לבה"כ גדולה והיו שתי עיניו של דג כחלונות מפותחות מאירות ליונה, רבי מאיר אומר מרגלית אחת תלויה במעיו של דג והיתה מאירה ליונה כשמש הזה שהוא מאיר בגבורתו בצהרים, והיה רואה יונה כל מה שבים ושבתי הומות שנאמר (תהלים צז) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, א"ל הדג ליונה אי אתה יודע שבא זמני להאכל לתוך פיו של לוייתן, א"ל הולכיני לשם ואני מציל אותך ואת נפשי, הולכיני אצל לוייתן, אמר לו ללוייתן בשבילך באתי לראות מדורך בים, ולא עוד אלא שאני עתיד ליתן חבל בצוארך ולעלות אותך לסעודה גדולה של צדיקים, הראהו חותמו של אברהם אבינו הביט לברית וראהו לוייתן וברח מהלך שני ימים לפני יונה, אמר לו לדג הריני הצלתיך מפיו של לוייתן הראני כל מה שבים ובהומות, והראהו נהר גדול של מימי אוקינוס שנ' (יונה ב) תהום יסובבני, והראהו שבילי ים סוף שעברו ישראל בתוכם שנאמר (שם) סוף חבוש לראשי, והראהו מקום שמשברי הים וגליו יוצאין שנאמר (שם) כל משבריך וגליך עלי עברו, והראהו עמודי ארץ במכוניה שנ' (שם) הארץ בריחיה בעדי לעולם, והראהו שאול תחתית שנא' (שם) ותעל משחת חיי ה' אלהי, והראהו גיהנם דכתיב (שם) מבטן שאול שועתי שמעת קולי, והראהו תחת היכל ה' שנא' (שם) לקצבי הרים ירדתי, מכאן אנו למדים שירושלים על שבעה הרים עומדת, וראה שם אבן שתייה קבועה בתהומות, וראה שם בני קרח עומדין ומתפללין עליה, אמר לו ליונה הרי אתה עומד תחת היכל ה' התפלל ואתה נענה, מיד אמר יונה לדג עמוד במקום עומדך שאני מבקש להתפלל תפלה, ועמד הדג, והתחיל יונה להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע נקראת מוריד ומעלה הרי ירדתי העלני, נקראת ממת

מבטן שאול שועתי¹¹⁰² שמעת קולי¹¹⁰³: (ד) ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסבבני כל־משבריי וגליד עלי עברו¹¹⁰⁴: (ה) ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך אך אוסיף להביט אלי־היכל קדשך: (ו) אפפוני מים עד־נפש¹¹⁰⁵ תהום יסבבני סוף־הבוש לראשי: (ז) לקצבי הרים ירדתי הארץ ברחיק בעדי לעולם ותעל משחת חיי יהוה אלהי: (ח) בהתעטף עלי נפשי¹¹⁰⁶ את־יהוה זכרתי ותבוא אליך תפילתי אלי־היכל קדשך: (ט) משמרים הבלי־שוא חסדם יעזבו: (י) ואני בקול תודה אֶזְבַּח־לְךָ אֲשֶׁר נִדְרַתִּי אֲשַׁלְמָה ישועתה ליהוה: ס (יא) ויאמר יהוה לדג ויקא את־יונה אלהי־בשָׁה¹¹⁰⁷: פ

יונה פרק ג

(א) ויהי דבר־יהוה אלי־יונה שנית לאמר¹¹⁰⁸: (ב) קום לך אל־גינה העיר הגדולה וקרא אליה את־הקריאה אשר אנכי דבר אליך¹¹⁰⁹: (ג) ויקם יונה וילך אל־גינה כדבר יהוה¹¹¹⁰ וגינה היתה עיר־גדולה לאלהים מהלך שלש־ימים: (ד) ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום וגינה נהפכת¹¹¹¹: (ה) ויאמינו אנשי גינה באלהים ויקראו־צום וילבשו שקים מגדולם ועד־קטנם: (ו) ויגע הדבר אל־מלך גינה ויקם מכסאו ויעבר אדרתו מעליו ויקם שק וישב על־האפר: (ז) ויזעק ויאמר בגינה מטעם המלך וגדלו

ומחיה הרי הגעת נפשי למות החייני, ולא נענה, עד שיצא מפיו אשר נדרתי אשלמה וגו' אשר נדרתי לעלות את לויתן ולהעלות לפניך אשלם ביום ישועת ישראל שנא' (שם) ואני בקול תודה אזבחה לך אשר נדרתי, מיד רמז הקדוש ברוך הוא והקיא את יונה ליבשה שנא' (שם) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה. ועי' דב"ר (פ"ב ס"ז): מהו בכל קראנו אליו אמרו רבנן יש תפלה שנענית לארבעים יום וגו' ויש תפלה שנענית לשלשה ימים ממי את למד מיונה דכתיב (יונה ב) ויהי יונה במעי הדגה וגו' ואח"כ ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה.

¹¹⁰² עי' עירובין יט ע"א: ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: שלשה פתחים יש לגיהנם, אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים. במדבר, דכתיב וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה, בים דכתיב מבטן שאול שועתי שמעת קולי, בירושלים דכתיב נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים וכו', אמר רבי יהושע בן לוי: שבעה שמות יש לגיהנם, ואלו הן: שאול ואבדון, ובאר שחת, ובור שאון, וטיט היון, וצלמות, וארץ התחתית. שאול דכתיב מבטן שאול שועתי שמעת קולי. עי' לעיל הערה 1101, ועי' לקמן הערה 1103.

¹¹⁰³ עי' שמחות (ספר חיבוט הקבר פרק א הלכה ח): אמרו חז"ל הדר בארץ ישראל, ומת בערב שבת ונקבר קודם שתחשך השמש בשעת תקיעת שופר, אינו רואה חיבוט הקבר, וכל מי שאוהב צדקות, ואוהב תוכחות וגמילות חסדים, ומכניס אורחים, ומתפלל בכוונה, ואפילו דירתו בבבל, אפילו דינה של גיהנם אינו רואה, שנאמר קראתי מצרה לי אל ה' ויענני מבטן שאול שועתי שמעת קולי.

¹¹⁰⁴ עי' תהילים (מב ח) תהום אל תהום קורא לקול צונריך כל משבריך וגליד עלי עברו. ועי' לעיל הערה 1101

¹¹⁰⁵ עי' תהילים (סט ב) הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש.
¹¹⁰⁶ עי' תהילים (קמב ד) בהתעטף עלי רוחי ואתה ידעת נתיבתי בארץ זו אהלך טמנו פח לי. עי' ילקוט תהילים (רמז תתנה): ואין יעטוף אלא תפלה כענין שנאמר בהתעטף עלי נפשי.
¹¹⁰⁷ עי' ב"ר (פ"כ ס"ג): הכל משמשין פנים כנגד עורף, חוץ מב' שמשמשין אחר כנגד אחר, גמל וכלב, וחוץ מג' שמשמשין פנים כנגד פנים, מפני שהשכינה דברה עמהם, ואלו הן, אדם, נחש, ודג, אדם, שנאמר ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך, נחש, ויאמר ה' אלהים אל הנחש, דג (יונה ב) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה. וכן עי' קה"ל (פ"ז ס"א): טוב שם משמן טוב, שמן טוב יורד ושם טוב עולה וגו', שמן טוב נופל על המים ונידוח, ושם טוב נופל על המים ואינו נידוח שנאמר (יונה ב) ויאמר ה' לדג ויקא את יונה.

¹¹⁰⁸ עי' יבמות צח ע"א: ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר שנית דברה עמו שכינה, שלישית לא דברה עמו שכינה

¹¹⁰⁹ עי' בראשית רבה (פל"ט ס' ט): למה לא גלה לו [לאברהם] לאן שילך אלא רק אמר לך [לך] כדי לחבבו בעיני וליתן לו שכר על כל דבור ודבור דאמר רב הונא משם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי משהה הקדוש ברוך הוא ומתלא עיניהם של צדיקים ואח"כ הוא מגלה להם טעמו של דבר כך אל הארץ אשר אראך, על אחד ההרים אשר אומר אליך (יונה ג) וקרא אליה את הקריאה אשר אני דובר אליך.

¹¹¹⁰ עי' לעיל הערה 1094.

¹¹¹¹ עי' סנהדרין פט ע"ב: יונה מעיקרא נינוה נהפכת אמרי ליה, איהו לא ידע אי לטובה אי לרעה.

לאמר האדם והבהמה הבקר והצאן אל־יטעמו מאומה¹¹¹² אל־ירעו ומים אל־ישתו: (ח) ויתכסו שקים האדם והבהמה¹¹¹³ ויקראו אל־אלהים בהזקה¹¹¹⁴ וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם¹¹¹⁵: (ט) מי־יודע ישוב ונחם האלהים ושב מתרון אפו ולא נאבד: (י) וירא האלהים את־מעשיהם כי־ישבו מדרכם הרעה¹¹¹⁶ וינחם האלהים על־הרעה אשר־דבר לעשות־להם ולא עשה¹¹¹⁷:

יונה פרק ד

(א) גירע אל־יונה רעה גדולה ויחר לו: (ב) ויתפלל אל־יקנן ויאמר אנה יהוה הלוא־זה דברי עד־היותי על־אדמתי על־בן קדמתי לברח תרשישה כי ידעתי כי אתה אל־הנזן ורחום ארך אפים ורב־חסד ונחם על־הרעה: (ג) ועתה יהוה קח־נא את־נפשי ממני כי טוב מותי מחיי: (ד) ויאמר יהוה ההיטב תרה לך: (ה) ויצא יונה מן־העיר וישב מקדם לעיר ויעש לו שם סכה וישב תחתיה בצל עד אשר יראה מה־יהיה בעיר: (ו) וימן יהוה־אלהים קיקיון ויעל מעל ליונה להיות צל על־ראשו להציל לו מרעתו וישמח יונה על־הקיקיון שמתה גדולה: (ז) וימן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת ותך את־הקיקיון ויבש: (ח) ויהיו כנרת השמש וימן אלהים רוח קדים חרישית¹¹¹⁸ ותך השמש על־ראש יונה ויתעלף וישאל את־נפשו למוֹת¹¹¹⁹ ויאמר טוב מותי מחיי: (ט) ויאמר אלהים אל־יונה ההיטב תרה לך

- מאיר המקרא -

¹¹¹² עי' שמ"ר (פמ"ה סי' א): ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי, הה"ד (ירמיה יח) רגע אדבר על גוי ועל ממלכה ונחמתי על הרעה, מה רגע אדבר, כהרף עין אני גוזר על האדם שימות והוא עושה תשובה ואני מתנחם עליו, שנאמר (שם) ושב הגוי ההוא מרעתו, ומי הם אלו אנשי ניונה, מה כתיב בהם (יונה א) קום לך אל ניונה העיר הגדולה, למה כי עלתה רעתם לפני, ואומר (שם) ויחל יונה לבא בעיר מהלך יום אחד, מה כתיב שם (שם ג) ויאמינו אנשי ניונה באלהים וילבשו שקים האדם והבהמה, אמרו לפניו רבון העולם הבהמה אינה יודעת כלום, ואתה מזכה אותה אף אנו חשוב אותנו כבהמה שנא' (שם) האדם והבהמה הבקר והצאן אל יטעמו מאומה, מיד וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה

¹¹¹³ עי' תענית טז ע"א: ויתכסו שקים האדם והבהמה, מאי הוו עבדי? אסרא הבהמות לחוד ואת הוולדות לחוד, אמרו לפניו: רבנו של עולם! אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו ¹¹¹⁴ עי' תענית טז ע"א: ויקראו אל אלהים בחזקה, מאי אמור? אמרו לפניו: רבנו של עולם! עלוב ושאינו עלוב, צדיק ורשע מי נדחה מפני מי?

¹¹¹⁵ עי' תענית טז ע"א: וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם. מאי ומן החמס אשר בכפיהם? אמר שמואל: אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו.

¹¹¹⁶ עי' תענית טו ע"א: משנה: סדר תעניות כיצד? מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה, ובראש הנשיא, ובראש אב בית דין. וכל אחד ואחד נותן בראשו. הזקן שבהן אומר לפניהן דברי כבושין: אחינו, לא נאמר באנשי ניונה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם, אלא וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה.

¹¹¹⁷ עי' ר"ה טז ע"ב: ואמר רבי יצחק: ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן: צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה. צדקה דכתיב וצדקה תציל ממות, צעקה דכתיב ויצעקו אל ה' בצר להם וממצקותיהם יוציאם, שינוי השם דכתיב שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה, וכתיב וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן, שינוי מעשה דכתיב וירא האלהים את מעשיהם, וכתיב וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה.

¹¹¹⁸ עי' גיטין לא ע"ב: מאי חרישית? אמר רב יהודה: בשעה שמנשבת, עושה תלמים תלמים בים. א"ל רבה: אי הכי, היינו

דכתיב: ותך השמש על ראש יונה ויתעלף? אלא אמר רבה: בשעה שמנשבת, משתקת כל הרוחות מפניה

¹¹¹⁹ עי' ילקוט שמעוני יונה (רמז תקנא): כיון שראה הקדוש ברוך הוא באנשי ניונה ששבו מדרכם נח מכעסו ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ונתרצה ואמר סלחתי, מיד נפל יונה על פניו ואמר רבש"ע יודע אני שחטאתי לפניך מחול לעוני שברחתי לים שלא ידעתי כח גבורתך, ועכשו ידעתי שנאמר ידעתי כי אתה (ה') אל חנון ורחום, א"ל הקדוש ברוך הוא אתה חסת על כבודי וברחת מלפני לים, אף אני חסתי על כבודך והצלתך מבטן שאול ומרוב חמה שהיה במעי הדגה נשרף בגדו ומעילו ושערותיו זבובין ויתושין ונמלים ופרעושים שרויים עליו ומצערין אותו עד שבקש נפשו למות שנאמר וישאל את נפשו למות, מכאן אמרו כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו בא לידי צער, מה עשה הקדוש ברוך הוא העלה קיקיון על ראש יונה בלילה ובשחרית עלו עליו רע"ה עלין וצל כל עלה ועלה ארבעה זרת וטפח, ארבעה אנשים יכולים לישיב בצלו תחת הקיקיון לכבוש את השמש, זימן הקדוש ברוך הוא תולעת והכה את הקיקיון ויבש ומת זבובין ויתושין שרויין עליו ומצערין אותו מכל צדדים עד שבקש נפשו

עַל־הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר הַיָּטֵב הָרַחֵלִי עַד־מָוֹת: (י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵתָּה חֲסַתְּ עַל־הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר
לֹא־עָמְלָת בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוֹ שָׁבֹן־לִילָה הִיָּה וּבֶן־לִילָה אָבָד: (יא) וְאֲנִי לֹא אָחוֹס עַל־נִינוּהָ
הָעִיר הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר יִשְׁבֶּה הַרְבֵּה מְשִׁתִּים־עֲשֶׂרָה רַבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יָמֵינוּ
לְשִׁמְאֵלוֹ וּבְהִמָּה רַבָּה¹¹²⁰:

למות באותה שעה זלגו עיניו דמעות כמטר לפני הקדוש ברוך הוא, ואמר לו יונה מפני מה אתה
בוכה יש לך צער על זה שלא גדלתו לא הכנסת בתוכו זבל ולא השקית בו מים לילה אחד חיה
ולילה, אחת יבש כך חסת עליו ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה, באותה שעה נפל על פניו
ואמר הנהג עולמך במדת רחמים דכתיב לה' אלהינו הרחמים והסליחות:

¹¹²⁰ ע"י תנחומא (וזאת הברכה ה'): אדם, אלו הצדיקים, ובהמה רבה, אלו הרשעים שמעשיהם כמעשה הבהמה, לכך נאמר הן
צדיק בארץ ישולם. וע"י יבמות סא ע,א: אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם. מיתבי: ונפש אדם ששה עשר
אלף! משום בהמה. אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו (ובהמה רבה)! משום בהמה

1. וכן היה מעשה אבויה אבי מגדולי הדור וכשבא למולני קרא לכל גדולי ירושלים וקרא לכל גדולי הדור וקרא לר' אליעזר ולר' יהושע עמהם וכשאכלו ושנו שרון אילין אמרין מזמורין ואילין אמרין אלפכטרין א"ר אליעזר לר' יהושע אילין עסקין בדידהון ואנן לית אנן עסקין בדידן והתחילו בתורה ומן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים והיו הדברים שמחין כנתינתן מסיני והאש מלהטת סביבותיהן עיקר נתינתן לא מסיני נתנו באש שנאמר (דברים ד') וההר בוער באש עד לב השמים אמר הואיל וכך הוא גדול כחה של תורה הבן הזה אם מתקיים לי הריני נותנו לתורה וע"י שלא היתה כוונת מחשבתו לש"ש לא נתקיימה בי תורתו ומה את אמר תובן (איוב כ"ח) לא יערכנה זהב וזכוכית אמר ליה ומה אמרת ביה א"ל אלו דברי תורה שקשין לקנות ככלי זהב וזכוכית א"ל עקיבא רבך לא אמר כן אלא מה כלי זהב וזכוכית אם נשברו יש להם תקנה אף תלמיד חכם שאיבד משנתו יכול הוא לחזור עליה אמר ליה חזור עול לך א"ל למה עד כאן תחום שבת אמר ליה מנן את ידע א"ל מטלפי סוסי שכבר הלך אלפים אמה א"ל וכל הדא חכמתא אית בך ולית את חוזר בך א"ל לית בחילי א"ל למה אמר ליה רוכב הייתי על הסוס ומטייל אחורי בית המקדש ביום הכפורים שחל להיות בשבת ושמעתי בת קול מצפצפת ואומרת (ירמיה ג') שובו בנים שובבים (מלאכי ג') שובו אלי ואשובה אליכם חוץ מאלישע בן אבויה שהיה יודע כחי ומרד בי ומהיכן היה לו ראה אדם אחד עלה לראש הדקל בשבת ונטל האם על הבנים וירד בשלום ובמוצאי שבת ראה אדם אחד עלה לראש הדקל ונטל הבנים ושלח את האם וירד והכישו נחש ומת אמר כתיב (דברים כ"ב) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים היכן טובו של זה והיכן אריכת ימיו של זה ולא ידע שדרשה ר' עקיבא למען ייטב לך בעולם שכלו טוב והארכת ימים לעולם שכלו ארוך ויש אומרים ע"י שראה לשונו של ר' יהודה הנחתום נתון בפי הכלב אמר מה הלשון שיגע בתורה כל ימיו כך לשון שאינו יודע ויגע בתורה עאכ"ו אמר א"כ לא מתן שכר לצדיקים ולא תחיית המתים ויש אומרים על ידי שכשהיתה אמו מעוברת בו עברה על בתי עבודת כוכבים והריחה ונתנו לה מאותו המין ואכלה והיה מפעפע בכריסה כאריסה של חכינה לאחר ימים חלה אלישע בן אבויה אתון אמרין לר"מ אלישע חולה אזל לגביה א"ל חזור בך אמר ליה ועד כדון מקבלין א"ל ולא כתיב (תהלים צ') תשב אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש באותה שעה בכה אלישע בן אבויה ומת והיה ר' מאיר שמח ואומר דומה שמתוך תשובה נסתלק ר' וכיון שקברוהו באתה האור לשרוף את קברו אתון אמרין ליה לר' מאיר קבר רבך נשרף יצא ופרש טליתו עליה אמר ליה (רות ג') ליני הלילה בעולם הזה שכולו לילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל מהו והיה בבקר בעולם שכלו טוב אם יגאלך טוב זה הקב"ה שנאמר (תהלים קמ"ה) טוב ה' לכל ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' שכבי עד הבקר ודמכת ליה אמרון ליה רבי לעלמין דאתי אין אמרין לך מה את בעי אביך או רבך מה תימר אמר אבא ובתר כן רבי אמרין ליה ושמעי לך אינון אמר להון ולאן מתניתא היא מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין מצילין אלישע בזכות תורתו לבסוף באו בנותיו ותובעות צדקה אצל רבינו אמר (שם ק"ט) אל יהי לו מושך חסד ואל יהי חונן ליתומיו אמרין רבי לא תסתכל בעובדוהי אסתכל לאוריתיה באותה שעה בכה ר' וגזר עליהם שיתפרנסו אמר מה מי שלא היתה תורתו לשם שמים כך העמיד מי שתורתו לשם שמים עאכ"ו